

ՄԵԼԻԿ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի է։ Կես տարեկանը 6 ռուբլի։
Առանձին համարները 5 կոպեկով։
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատան մէջ։
Մեր հասցեն. Тифлиси, Редакция „Мшакъ“.
Կամ Tiflis, Rédaction „Mschak“.
Տ է Լ է Ֆ օ Ն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և տօն օրերէն)։
Յայտարարութիւն ընդունվում է առանձին լիցիտով։
Յայտարարութիւնների համար վճարում են
խրաւարանչիւր տողատեղին 10 կոպեկի.
Տ է Լ է Ֆ օ Ն № 253.

ՀԻՄՆԱԳԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐՄԵՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱՆՈՒԹԻՒՆ

Չեղբոց դիրքը.— Երբեք չեն ծանոթանում. Մա-
մուկ. Հայոց թաղային. Նամակ Խմբագրութեան.
Երբեք չեն ծանոթանում. ՄԱՐՏԱՐԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ.
Պատերազմի շուրջը. Հեռագրի Արեւելում.
Հեռագրի շուրջը.— ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.
ԲԱՆԱՍԻՐԱՅԱՆ. Ժողովրդական կրթական ըն-
կերութիւնները։

ՉԵՂԲՈՑ ԳԻՐԸ

Երբ պատերազմը դեռ չէր սկսվում և
միայն խօսում էին ապագայ վտանգների
մասին, մի հանգամանք դարձնում էր
քաղաքացիներին, թէ արդեօք Ռուսաս-
տանի և Եսպանիայի մէջ ծագած թիւրք-
մացութիւնները պատճառ չեն դառնայ
միջազգային մեծ ընդհարումների ոչ մի-
այն այդ երկու պետութիւնների, այլ և
այն բոլոր պետութիւնների մէջ, որոնք
մեծ թէ փոքր չափով շահեր ունեն հե-
ռաւոր Արեւելում։

Պատերազմը սկսվել է և նրան մասնակից
են միայն Ռուսաստանը և Եսպանիան։
Մենք մեր երկկողմ համարում հայտնաբե-
ցինք, որ Ֆրանսիան և Միացեալ Նա-
հանգները յայտարարել են իրանց չէզոք
դրութեան մէջ։ Այսօր կարող ենք աւե-
լացնել, որ Իտալիան և Անգլիան նոյն-
պէս որոշել են չէզոք դիրք պահպանել։
Մասնաւոր կարեւոր է Անգլիայի կողմից
բացած յայտարարութիւնը, որովհետեւ
Անգլիան, ինչպէս յայտնի է, Եսպանիայի
հետ կապած ունի դաշնային որոշ գէպ-
քերում գնահատելու նրան։

Ուրեմն առ այժմ կարող ենք արձա-
նադրել, որ համաշխարհային մեծ պատե-
րազմի փառքը ներկայումս հեռացնում է
ապարելից և յոյս կայ, որ պետութիւն-
ների ջանքերով այդպիսի մի վտանգ ըս-
տովին վերանայ։

Պատերազմը պահանջում է շատ մեծ
զոհողութիւններ պատերազմող կողմերից
թէ զօրքով և թէ նիւթական ծախքերով։

ԲԱՆԱՍԻՐԱՅԱՆ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԿՐԹԱՆՈՒՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Այժմ անցնեց վիճակագրական տեղեկու-
թիւններին յատկապէս ժողովրդական գրա-
դարանների վերաբերմամբ, որոնք պերճախօս
փաստերով վկայում են այն կամ այն երկրի
հսկայական առաջադիմութիւնն ու յետադի-
մութիւնը այդ սահմանում։

Ամենատաղադէմ երկիրը համարվում է Նոր
աշխարհը՝ Ամերիկան, — իր քաղաքական-
դեմոկրատիական կազմակերպութեամբ և կըր-
թութեան ընդհանուր մակերևութով՝ հին սահ-
մանադրական միապետական Եսպանիայից առա-
ջացած Միացեալ-Նահանգները։ Ամերիկայի ա-
ռաջին ժողովրդական ազատ գրադարանը հիմն-
վել է Ֆիլադելֆիայում, 1732 թ., Բենիամին
Ֆրանկլինի ձեռքով.— «Philadelphia Library
company», — որ կազմում է Միացեալ-Նահանգ-
ների բոլոր ազգային նոյն կարգի գրադարան-
ների մայրը։ Ֆրանկլինի ժողովրդական գրա-
դարանը իր օրէրին կազմակերպութեամբ
օրինակելի է դառնում և եւրոպական միւս
երկրների համար։ Միացեալ-Նահանգների ա-
կախութեան կռիւներից յետոյ, այդ գրադա-
րանն ունէր արդէն մօտ 5000 հատոր գիրք։
Այնուհետեւ արագանում է ժողովրդական գրա-
դարանների հիմնադրութեան տեսլիցը։ 1800—
1825 թ. Միացեալ-Նահանգներում հաշվում
էին 6 ժողովրդական ազատ գրադարաններ,
29,993 հատոր գիրքով։ 1825—50 թ.—19
գրադարան, 217,602 հատոր գիրք, 1850—75
թ.—342 գրադարան, 1,909,744 հատոր գիրք։
1875—93 թ. 45 դաշնակցական նահանգներից
միայն 20 նահանգ ունէին 576 ժողովրդական

թիւ պատերազմող կողմերը պէտք է ա-
մեն րոպէ երկիւղ կրեն, որ ուրիշ պե-
տութիւններ պէտք է դառնան պատե-
րազմի խոռոչում խառնակ պատերազմական
զորքերով։ Այն ժամանակ պա-
տերազմող պետութիւնը ստիպւած է
չափազանց լարել իր բոլոր ուժերը և ան-
թիւ գծաւարութիւնների դէմ մաքառել։
Անհատական, պետութիւնների յայտարա-
րութիւնը իրանց չէզոքութեան մասին
դեռ գրաւական չէ ապագայ բարգու-
թիւնների իսկաւ վերացման համար,
բայց և այնպէս նա ունի իր որոշ հան-
դատանքող նշանակութիւնը։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՄՈՒՆ

Օրվայ խոշոր եղելութիւնը պատերազմն է
և նա, ի հարկէ, պիտի յետ մէկ երկրի բոլոր
նիւթերն հարցերը։ Ռուսաց ամբողջ մասնաւոր
բնականաբար, իր ամբողջ ուշադրութիւնը
դարձնել է այդ փաստի վրա։ «Русскія Вѣд.»
լրագիրը իր մի առաջնորդողի մէջ ասում է.

Ազգերի կոխը գոյութեան համար շարունակում է լինել
և մեր ժամանակ, ինչպէս և առաջ, պատմութեան
ամենակարեւոր դրոշմներից մէկը, և, չը նայած խա-
ղաքական իրողականների բոլոր ջանքերին, պե-
տութիւնները՝ ստիպւած հանգամանքների ոյժից,
երբեմն նոյն իսկ հակադիր իրանց կամքի, փոխա-
դարձ ընդհարումների մէջ են ընկնում։ Ռուսաստա-
նի պատմական ճակատագիրը տարել է նրան խա-
ղաղ ուղիքների արկերը, Եսպանիայի սահմանների մօտ,
Մանչուրիայի, և այսուհի նա հանդիպեց Եսպանիային,
որ նոյնպէս իր պատմութեան ընթացքով հարկադր-
ված է տարածել իր ազդեցութիւնը ասիական ցա-
մառի վրա։ Յանկայի կը լինէր, ի հարկէ, որ այդ
դեղման ջրանման խաղաղ կերպով բաժանվէին,
բայց այդ բանը անհնարին դարձաւ։ Չէ կարելի մոռ-
ցնել, որ Ռուսաստանի համար զայն է մի լուրջ
մտնում, որ կը պահանջէ նրանից շատ ջանքեր և
շատ զոհեր։ Պէտք է պարտաւոր լինել ամեն պատե-
րազմին, ամենաանոց որ Եսպանիայի ետեւում
կարող են երեւան գալ ուրիշ պետութիւններ և վէճը
կարող է բարդանալ։

Պատերազմը—մեծ ծրարութիւն է, և եւթ նշա-
նից է կարելի խուսափել, բնական կը լինի ցանկալի,

գրադարան 4,995,000 հատոր գիրքերով։ Միայն
Նիւ-Եորք գաղութական նահանգում գտնվում
է այժմ մօտ 404 ժողովրդական գրադարան-
ներ 1,755,000 հատոր գիրքերով, որոնք առ-
բեկան աւելի քան 7 միլիոն անգամ օգտվում
են յաճախողներից։ Ամբողջ աշխարհում ա-
մենամեծ ժողովրդական գրադարանը համար-
վում է Բոստոնի գրադարանը, որ դեռ 1875
թ. մօտ 299,869 հատոր գիրք ունէր։

Իսկ թէ առհասարակ Ամերիկայի Միացեալ-
Նահանգներում որքան են ծաղկել գրադարան-
ները, թէ հասարակական և թէ զարգացական-
առաւելական սահմանում, թող վկայեն հետե-
ւեալ թուրքերը։

1793 թ.	—	35 գրք.	75,000 հ. գիրք.
1859 թ.	—	1,257 »	4,280,866 » »
1875 թ.	—	3,682 »	12,246,694 » »
1891 թ.	—	4,803 »	31,167,354 » »

Այսպէս ուրեմն, կը թուի ծրար ճիւղաւոր ընդ-
հանուր բարիք դառնալով ազգայնականութեան
բոլոր խառնի համար, դրոշմի գլուխ անցած
ընկերութիւնները նիւթական զանազան գո-
հողութիւններ չեն կրում, որովհետեւ նոյնպիսի
առատութեամբ և մեղ աւիացիներին, ապրեց-
նող խելացի անտեսութեամբ, հասարակաց
կը թուրքերի գրամարկին են տեղում բարե-
գործների (անհատական և համայնական) ա-
ռատ նուիրատուութիւնները՝ թէ դրանով, թէ
նորակաւորող շինութեամբ և թէ գրքեր, հա-
րիւրաւոր հատորներով։ Դրա վրա աւելացնել
և քաղաքային վարչութեան ու համայնքների
նիւթական օժանդակութիւնը։ Ամերիկացու և
անգլիացու համար նպատակաւորմամբ և ընդ-
նաւոր բարեգործութիւնը դարձել է մի այն-
պիսի սրբազան սկզբունք, ինչպէս մեր հոգով
աւիացի բուրժուաների համար տանտեալ հա-
զարներ դէն շարունակ անմիտ, անհետա-
սովորութիւնը։

որ նա երկար ժամանակ չը ձգէր և չափազանց
ծանր փորձանքներ չը բերէր ռուս ժողովրդի հա-
մար։ Ռուսաց զօրքերը, ի հարկէ, կը կատարեն ի-
րանց պարտքը, բոլոր ռուս մարդիկ նրանց կու-
ղեկցեն աջողութիւն մարտիկ և նրանց սպասող
զանաւորները կարելին չափ թեթեւացնելու
պարտաւորութեամբ։ Ռուսաստանը շատ ան-
գամ գտնվել է աւելի ծանր հանգամանքների մէջ
և տալով կերպով զնայել է նրան սպանացող
վտանգների դէմ։

Հասաւ լուրջ և վճռական մրցումն րօպէն
Հետաւոր Արեւելքում։ Ամբողջ աշխարհը լարված
ուշադրութեամբ սրտի հետեւէ այդ կռիւն, որից
կախված կը լինի Արեւելքի ապագայ վիճակը և
Ռուսաստանի ապագայ դիրքը արեւելք։

ՀԱՅՈՑ ԹԱՏՐՈՆ

Հինգշաբթի, յունվարի 29-ին, հայոց դրա-
մատիկան ընկերութեան խումբը, ընկերու-
թեան հաստատման տարեգարծի առիթով,
տուեց մի թատերական—հօնցերտային ներ-
կայացում, մասնակցութեամբ տիկին Սպէն-
դիանայի, երգիչ Ամբրոսի, դաշնակահար
Տիգրանյանի և Փոլիդիանի։

Թատրոնը ծայրէ ի ծայր լիքն էր, ինչպէս
և պէտք էր սպասել, ի նկատի ունենալով թէ
ներկայացման նպատակը (ընկերութեան գէ-
ֆիցիոնը ծածկելու համար) և թէ հօնցերտա-
յին մասը։

Ներկայացումից առաջ, ժամը 8-ին, օրէկաւ-
քը, հատարակութեան պահանջով, նուազեց
առաւելան հիմնը, պատերազմի յայտարարու-
թեան պատճառով, որին հետեւեցին ուրաներ
հատարակութեան կողմից։

Այս անգամ ներկայացում էին «Կսալ»
դրաման, հեղինակութիւն Շնիցելի, թարգ-
մանութիւն գերմաներէնից Մաժակի։ Առա-
ջին անգամն էր ամբողջ հայ բնիկ վրա այդ
նոր պիէսան, 3 արարուածով։ Որքան որ
պիէսայի գլխաւոր իդէան—ցոյց տալ թէ նոյն
իսկ մտաւոր բարձր շրջաններում, պրօֆէսո-
րական շրջաններում, յաճախ արմատապաշտ
աւանդական աշխարհայեացքները, շատ գծաւ-
արկեալ են ներկայացնում էկզոցլիայի—գե-
ղեցիկ է, բայց և այնպէս պիէսան տաղտալի,
ճանճապայցիչ ապաւորութիւն թողիք։ Առա-

ջամ 1878 թ. վիճակագրական ցուցմունք-
ները, Ամերիկայի Միացեալ-Նահանգների բո-
լոր ժողովրդական գրադարանների միջոցն այդ
ժամանակ ստացած կարգութեան 120 միլիոն
մարկը (մօտ 60 միլիոն ռուբլի) պարզեց և
նորակաւորութիւններ են եղել թէ կանխիկ
փողով և թէ անշարժ կալուածքով։ 60 հաւ
պարզելի գումարը համարւում էր 76 միլիոն
մարկը (մօտ 38 միլիոն ռուբլի)։ Այդ
սահմանում ամենամեծ և երկն վայել է անել
կատարել բարեգործը Ամերիկայում, համար-
վում է՝ այսպէս անուանված, «Երկաթի թա-
ղաւոր» Ա. Կարնեմանը, որ ժողովրդական ա-
զատ գրադարաններին բարեգործելու միտքը
գերազանցում էր բոլորից։ Այդ խոշոր միլիա-
րատէր մասամբ հիմնել (Ամերիկայում և
Շոտլանդիայում) և մասամբ ապահովել է
բազմաթիւ ժողովրդական գրադարաններ։ Իր
ամբողջ կենսանքում նա միայն այդ կարգի գրա-
դարանների համար ծախսել է 24 միլիոն
մարկ (12 միլ. ռ.)։ Սա մի հրաշք, առաւել
է հայ միլիոնատէրերի համար։

Միացեալ-Նահանգների բոլոր ժողովրդական
գրադարանների գլուխն է անցած մի ընդհա-
նուր ընկերութիւն, «American Library Asso-
ciation», որ հսկում է բոլոր գրադարանական
գործերի վրա։ Նա ունի իր սրամագրութեան
տակ մի գրադարանական դպրոց, ուր ցա-
նայողը (երկու տեղից) վարժվում, կը թվում է
այդ տեխնիկայի մէջ։ Ընկերութիւնը հրատա-
րակում է մի պաշտական թերթ, «Library
Journal» անունով *):

Միացեալ-Նահանգներից յետոյ, հերթը գա-
նում է Եսպանիայի համար. 1. Dr. E. Schultze, «Die
Volksbibliotheken in Amerika» գերմաներով գրուել էր
«Freie öffentliche Bibliotheken und Lesehallen» գրում։ 2.
Fletcher, «Die öffentlichen Bibliotheken in Amerika» եր.
144—146։

Հին գործողութեան մէջ մահ, երկար դար-
ժողութեան մէջ—մահ, երբեք գործողութիւնը
նոյնպէս վերանում է ինքնապաշտութեան
պաշտարարով։ Բացի դրանից պիէսայի մէջ
կենտրոնական անձնաւորութիւնների հետ միա-
սին դուրս են բերված այսպէս ասած թրով
կայքած և ներքին ոչ մի անհոգիական չունե-
ցող անձնաւորութիւններ, որոնք միայն խճո-
ղումն տեսարանը։ Տաղտալի են և երկար
գիւրգիւրներ։ Եւ այդ է պատճառը, մեր կար-
ծիքով, որ թէ և պ. Պետրոսեան և ու. Միլա-
նոյշ շատ գեղեցիկ խաղացին իրանց դերերը,
բայց և այնպէս պիէսան ուժեղ ապաւորու-
թիւն չը թողիք։

Պիէսայի ազգած տխուր տրամադրութիւնը
շուտով անցաւ, երբ սկսեց կօնցերտային
մասը, որը, չը գիտենք, ինչու կոչված էր
զաւեշտ։ Տիգրանյան նուազեց իր արեւելան—
կառնական կտորներից մի քանիսը։ Պ.
Ամբրոսի երգեց «Կսալ», «Կարուն», «Ձայն
տուր ով ծովակ» երգերը։ Տ. Սպէնդիանյան
երգեց «Օ վարդ» արեւելան մէջոխան, երա-
ժարութիւն Ա. Սպէնդիանյանի։ Ամենքն էլ
ընդունակեցին բուն ծափահարութիւններով,
համակարգական ցոյցերով, իսկ տ. Սպէնդիա-
նյան, որ փայլ տուեց կօնցերտին, ստացաւ
նաև ծաղիկայ փունջ և կողով։

Հ. Ա.

ՆԱՍԱԿ ԿՐԹԱՐԱՐՈՒՄՆԵՐ

Թիֆլիս, յունվարի 29-ին

Թիֆլիսի Հայոց Թատրոնի Բարեգործական Ընկերութեան
գրադարանը խնդրում է ապաւորել 1903 թ. դեկտ.
22-ին Արտիստական Ընկերութեան նպատակում տե-
ղի ունեցած ներկայացման հետեւեալ նախը.—
Մուտք.—տոմսակիցների 1791 թ. 57 կ., որոնցից
արեւմտ.—252 թ., քաղաքային—189 թ. 50 կ., քաղա-
ման 1981 թ. 07 կ.։ Ծախք.—ժողովրդական—450 թ.
կախարանի մասն.—94 թ. 55 կ. մարկանք—67 թ.,
40 կ., լուստարութիւն—10 թ., քաղաքային (կանխեալ)
50 թ., մարկանք փնջեր—6 թ., յուշարարին 10 թ.
քաղաքային—62 կ. պիէսայի արտադրութեան համար
5 թ. 40 կ., ծառաներին և մանր ծախս—8 թ. 50 կ.
լրագիրների յայտարարութիւնների համար 12 թ. 50 կ.
քաղաքային—714 թ. 97 կ.։ Մնաց զուտ արդիւնը—
1266 թ. 10 կ.։

Ինչ է ոչ պակաս նշանաւոր Անգլիայի միւս այդ
սահմանում առաջինը ամբողջ Եսպանիայում։
Անգլիայում ժողովրդական գրադարանների
սկզբնաւորութիւնը շատ հին է, միջին դա-
րուց սկսած, ի հարկէ այն ժամանակվայ գա-
ղափարի հասկացողութեամբ։ Բրիտան (1464
թ.), Լոնդոն (1425 թ.) և Մանչեսթըր (1613
թ.), այս երեք քաղաքները, իրանց փոքրիկ
ժողովրդական գրադարաններով, դեռ դարեւ
առաջ գրադար, բայց չունեւոր խառնիւրդ ձեւի
բար գիրք մատակարարելու սովորութիւն են
ունեցել։ Իսկ նորագոյն դարում, Անգլիայի
այդ տեսակէտից արած օրինակելի առաջադի-
մութեան հիմքը գրվում է 1852 թ., երբ
Մանչեսթրում առաջին անգամ բացվում է ա-
մերիկական կազմակերպութեամբ ժողովրդա-
կան գրադարան, որ յաջորդ տարին արդէն
23,000 հաւ գիրք է ունեցում։

Այնուհետեւ, գիտելով ուղիւնստի միւս կողմն
ընկած համարելով պատմական մասնակ երկրի
վիթիարի առաջադիմութիւնը, առաջ են ձգե-
րում նախաձեռնադիր Անգլիայի հաւաքական
ոյժերը և այսօր օրինակելի տեղ են ընդունում
ամբողջ Եսպանիայում։ 1870 թ. Անգլիայի միայն
29 քաղաքներում գտնվում էին 52 ժողովրդա-
կան գրադարաններ 500,000 հաւ գրքերով,
որոնք տարեկան 3,400,000 անգամ օգտվում
էին։ Իսկ 1898 թ. ըստ «Booth Free Lib-
rary»-ի Օգիլ անունով գրադարանագիտի հա-
շուտութեան, Անգլիայի միայն 300 մեծ ու
փոքր քաղաքներում գտնվում էին մօտ 700
ժողովրդական գրադարաններ 5 միլիոն հաւ
գրքերով, որոնք տարեկան 25—30 միլիոն
անգամ օգտվում էին։ Ամբողջ Մեծ Բրիտա-
նիան և Իռլանդիան միասին վերցրած, իւրա-
քանչիւր 116,000 բնակչին գալիս է այսօր մի
ժողովրդական գրադարան։

(Կը շարունակվի)

Հայրենաց Բարեգործական Ընկերութեան Վարչութիւնը յայտարարում է իր խորին շնորհակալութիւնը ներկայացմանը մասնակցող դերասաններին եւ թատերասէրներին՝ պ. պ. Ասկանյանին եւ Ջարարին ընծիասօրի պատեն կատարելու համար, բուֆետի մօտ վաճառող տիկիններին եւ օրիորդներին, պիւմիս տուող անձանց, որոնց ազգանունները բաղմունքով լինելու պատճառով չեն տպագրուում, «Տիֆլիսի Լիտտի» ու «Տարազի» խմբագրութիւններին, Ռէնիէի եւ Քիւմիքի վաճառանոցների պիւմիս համար եւ այն բոլոր անձանց, որոնք իրանց ներկայութեամբ նպատակներն ներկայացման նիւթական աջակցութեամբ:

Քարտուղար Մ. Մելիք-Կարապետեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԻՆ

Կայսերական Մանիֆէստի հրատարակման եւ պատերազմի յայտարարութեան լուրը թիֆլիսում տարածվելու երեկոյան (յունվարի 29-ին) ժամը 7 1/2-ին Վէրայի կողմերից՝ ժողովրդի մի անգին ամբողջ շարժվեց զէպի Գօլովիսկի պրօսպեկտ: Ձեան հիւսիս նման ամբողջը քանի առաջ էր շարժվում, այնքան աւելի աճում, ուղղում, շատանում էր: Ականջ խաղնոց «ուրա»-ներով ու աղմուկով ամբողջ եկաւ եւ կանգնեց իր անհրաժեշտ թատերի առաջ: Ժողովրդի աղմուկի պահանջով դուրս եկաւ թատերից օրէկտորը, որի գլուխն անցաւ Նորին Կայսերական Մեծութեան երգիչ պ. Ֆիլիպսին: Ժողովուրդը որոտագին սկսեց պահանջել «Божу Царя Храни» նուագը: Օրէկտորը մի քանի անգամ նուագեց եւ յետոյ՝ կրկին ամբողջի պահանջով այդ բոլոր խումբը դիմեց զէպի Արտիստական ընկերութեան թատերանոց, ուր հայտնի ներկայացում կար: Ամբողջի պահանջով Արտիստական ընկերութեան օրէկտորը եւ նուագիչը աղմուկին հիմք: Այդ քաղաքի միջոցաւ ամբողջին դիւրապահ մի օրէկտոր եւ եւ բաղմունքները դիմեց զէպի իշխան կառավարչապետի պալատը—անգամայն նուագելով նոյն հիմքը կամ «Коль сла-венъ»-ը: Քարտի առաջ ժողովրդի ուղեորութիւնը հասաւ իր դադարի կետին: «ուրա»-ները թնդացան եւ ինչ օրը: Երկրի իշխան կառավարչապետը իր իշխանութիւնը ամբողջով դուրս եկան պալատի պատշաճներ: Ժողովուրդն ընդունեց նրանց ողորդած աղաղակներով: Իշխան կառավարչապետը նշան արեց լուրի եւ ստացաւ «երկման տաքի» թագաւոր Կայսրին, ուրախ: Ժողովուրդը պատասխանեց երկման ու ողորդած «ուրա»-ներով: Յետոյ կրկին ամբողջը դիմեց զէպի Կայսերական թատերի կողմը: Կանգ առնելով Արտիստական ընկերութեան, ժողովուրդն եւ կրօնօվի տուաւ: Այդ ողորդած գրութիւնը, ցոյցն ու աղմուկը տեղեկ մինչեւ գիշերվայ ժամը 1-ը:

Երէկ, յունվարի 30-ին, մի քանի հազար հոգուց բաղկացած բաղմունքներ, երաժշտական խմբի ուղեկցութեամբ, «ուրաներով» մօտեցաւ Կովկասի պ. կառավարչապետի պալատին, որի պատուհանին մօտենալով իշխան կառավարչապետը ողջունեց ամբողջին եւ բաղմունքներին: Երբ ամբողջը մօտեցաւ զէպի թատերական համար: Բաղմունքները պատասխանեց իրաներով եւ աղաղակներով: Երբ ամբողջը մօտեցաւ զէպի թատերական համար, որը կրկին մի քանի անգամ:

Երէկ, Վանքի մայր եկեղեցում հայ ամբողջ հոգեւորականութիւնը մաղթանք կատարեց առաջ զօրքի աշոգութեան համար:

Երէկ, յունվարի 30-ին, թիֆլիսի Ներսիսեան հոգեւոր դպրոցում կատարվեց մաղթանք դպրոցի բազում ուսուցիչներին աշոգութեան համար ուսուցչական խմբի եւ աշակերտների ներկայութեամբ:

Յունվարի 29-ին, թիֆլիսի քաղաքագլուխը, դուռնայի արտակարգ նիստ կազմելով՝ յայտնեց, որ ինքը ներկայ էր այդ օրը Ա. Նէյկուկու տաճարում Բարձրագոյն Մանիֆէստի ընթերցման, Հեռու Արեւելքում սկսված պատերազմական գործողութիւնների վերաբերմամբ եւ խնդրեց քննել այն հարցը, թէ ի՞նչ ձևով պէտք է արտայայտել քաղաքի մասնակցութիւնը ներկայ քաղաքում: Գուման միանգամայն համաձայն լինելով պ. քաղաքագլխի առաջարկին հետ, որոշեց հետեւել 1) դուռնայի դահլիճում փետրվարի 3-ի նիստից առաջ կատարել մաղթանք առաջ զօրքի աշոգութեան համար: 2) Արեւմտի առ ոտս Նորին Կայսերական Մեծութեան ամենահպասակ զգացմունքներ քաղաքային վարչութեան եւ բոլոր քաղաքի կողմից: 3) 15,000 ռուբլի յատկացնել պատերազմի դաշտում քաղաքացիների ընտանիքներին: 4) Յանձնել ուղարկել 1000 ռուբլի քաղաքից զէպի պատերազմի դաշտը

ճանապարհով զինուորներին հիւրասիրելու համար: Եւ 5) թոյլտուութիւն խնդրել քաղաքային վարչութեան մէջ ստորագրութիւն բանալու պատերազմում քաղաքացիների օգտին:

Երէկ, ամսի 30-ին, առաւօտեան ժամը 10-ին, Գրեթեօվի գերեզմանի վրա, կատարվեց հոգեհանգիստ բանաստեղծի մահվան 75-ամեայ տարեդարձի առիթով: Ներկայ էին հոգեհանգիստի քաղաքագլուխը, Կովկասի ուսումնարանական շրջանի հոգաբարձուի օգնական Լապատիսկին, քաղաքի ճանապարհներից շատերը, ուղարկված անգամ իշխան Չերկեզով, Պետերբուրգի, թիֆլիսի, վրաց եւ հայոց դրամատիկական ընկերութիւնների ներկայացուցիչները: Հանդուգնալի գերեզմանի վրա պսակները զբղեցրեց Պետերբուրգի, թիֆլիսի ուսուցիչները, ժողովրդական եւ կառավարչական թատերների կողմից: Գերեզմանի վրա խօսեց բանաստեղծ, դուռնայի հանդուգնալի իրեն նշանաւոր գրողի:

Այս օրերս յանկարծակի վաճառվեց իր բնակարանում Ներսիսեան դպրոցի նախկին ուսուցիչ Գրեթեօ Վարձեղեանը, որը վերջին ժամանակներս աչքերի տեսողութիւնից զրկված էր: Յուրաքանչեւ իր լինել կրթական, փետրվարի 1-ին, Միքայէլեան հիւանդանոցից զէպի թօլիվանքի գերեզմանատունը:

Այսօր, ամսի 31-ին, երեկոյան 7 1/2 ժամին, կը լինի մասնաժողովի նիստը՝ քննելու այն ծրագրերը, որը վերաբերում է առևտրի ժամանակներս աչքերի տեսողութիւնից զրկված էր: Յուրաքանչեւ իր լինել կրթական, փետրվարի 1-ին, Միքայէլեան հիւանդանոցից զէպի թօլիվանքի գերեզմանատունը:

Ուլարի կայսրանի վաճառականները խնդրաւորաբար են երկը կառավարութեան առաջ բացանելու Ուլարի կայսրանում պատուային բաժանմունք:

«Кавказъ» պաշտօնական լրագրի խմբագրութեան ուղարկում են քաղաքի անհատներ եւ առևտրական ընկերութիւններ նուիրաւորութիւններ ներկայ պատերազմում վերաւարվող ուս զինուորների օգտին:

«Русск. Вѣд.» լրագրից գրում է. Եւրօպական Ռուսաստանի թեմակալ առաջնորդներից մէկը հաղորդում է ուսուցիչ ա. սինօգին, որ ժողովրդական լուսաւորութեան միջնորդութեան 1887 թվի շրջաբերականից յետոյ, որով հրէաների որդիները ընդհանուր թիւը չը պէտք է անցնէ բոլոր սաների թիւի 10%-ից՝ հրէայ երեխաներ սկսեցին յաճախ միասին ուղղափառ եկեղեցուն, այն ինչ նրանց ծնողները ցնում են հրէութեան մէջ: Սրբազանը հաղորդելով այդ երկու թիւ, ա. սինօգի խնդրում է հրահանգներ այնպիսի երեխաներին միջոցաւ համար: Ս. սինօգը, քննելով առաջնորդի այդ խնդրը, գտաւ, որ ուղղափառ եկեղեցին զէպի չէ հրէայ երեխաների միջոցութեան, եթէ ծընողները տան իրանց զբաւուր համաձայնութիւնը: Իրա հետ միասին ա. սինօգը գտաւ անհրաժեշտ, որ միջնակարգ դպրոցների կրօն ուսուցիչներ ամեն ջանք գործ դնեն հրէութիւնից դարձած երեխաներին ամբապնդելու իրանց նոր հաւատի մէջ, սովորեցնելու եւ ներշնչելու նրանց բրիտանական ճշմարտութիւնները եւ թոյլ չը տալու նրանց նորից հրէականութեան գիւղին ընկնելու:

«Кавказъ»-ը հաղորդում է, որ Բագուի նահանգապետը դիմել է Կովկասի կենտրոնական վարչութեանը եւ խնդրել, որ Բագու ուղարկվի մի մասնագէտ հնախոյճ ուսումնասիրելու այնտեղ գտնված քարայրների եւ հնութեան յիշատակները: Այդ խնդրին արգելք սկսվելով Եւրօպական կայսրական նախնական ընկերութեան կողմից:

«Кавказъ»-ը հաղորդում է, որ Բագուի նահանգապետը դիմել է Կովկասի կենտրոնական վարչութեանը եւ խնդրել, որ Բագու ուղարկվի մի մասնագէտ հնախոյճ ուսումնասիրելու այնտեղ գտնված քարայրների եւ հնութեան յիշատակները: Այդ խնդրին արգելք սկսվելով Եւրօպական կայսրական նախնական ընկերութեան կողմից:

Կովսեան երկաթուղիների վարչութեան առևտրական մասի ծառայողներն իրանց առձկի 10%-ը, իսկ կոնտորի մասի ծառայողները մի որոշ մասն իրանց առձկներից որոշել են յատկացնել ուս-եւազմական պատերազմի առիթով պետական գանձարանին, իբր արտաւարչութիւն հայրենասիրական զգացմունքի:

Մայրաքաղաքի թերթերը հաղորդում են, որ Մանկավարժական ընկերութեան ժամանակաւոր մասնաժողովն սկսեց իր պարապմունքը ներկայ յունվարի 20-ից: Նրա պարապմունքի միակ առարկան է կազմել բանաստեղծ

րում ընթերցանութեան գրքերի մի օրինակելի ցուցակ:

ՆՈՐ-ՋՈՒԴԱՅԻՑ, յունվարի 4-ին, մեզ գրում են. «Երէկ երեկոյ Ազգային Կենտրոնական դպրոցում տեղի ունեցաւ մանկական երեկոյթ եւ տօնածառի հանդէս, որ շատ աջող անցաւ, բացի խմբական երգերից, որոնք երգվում էին իբր թէ հոռիման ու քառաման: Ի միջի այլոց, լաւ էր սօսը երգված՝ «Ես լսեցի մի անուշ ձայն» եւ մանաւանդ «Գաղանանոց» մանկական պիէսի ներկայացումը: Սյը երեկոյթին, հակառակ սովորականին, աւելի ուշադրութիւն էր դարձրած մանկական բաժնին, եւ դահլիճը՝ տոնակների է ժամանակեան պատճառով, ծայրէ ի ծայր լինէր էր երկսեւ բաղմունքներ: Ուրախալի երկոյթ»:

ՂՈՒՐԱՅԻՑ մեզ գրում են. «Բիւզեան գիւղից Նախնական-Հայի-Մէլի-գիւղից այրերանում է, նրան, որպէս գերեզմանուն, գիւմում են երկուսը ամուսնանալու դիմաւորութեամբ: Դիմողներից մէկը լինում է տալը՝ Փատալի-Արզալ-օղլին, եւ շարժվում այդ թոյլ է տրվում. երկրորդ դիմողը համագիւղացի Ծահ-Քէրամ-Մարգան-օղլին է լինում: Կինը վերջինին է համակերում, մերժելով առաջինին, տալը, ուստի շուտով էլ ամուսնանում է հետը: Ինչ ասել կուզի, որ Փատալին գալանում է այդ բանից եւ մտաւ դրում է սպանել Ծահ-Քէրամին: Որպէս զի ամեն կարծիք փարատէ իրանից Փատալին դրում է իր աղաքականներից մէկին, Մուսա-ին գնալ է տալը՝ Ծահ-Քէրամին, սա էլ միամտութեամբ, հաւատալով Փատալին, վերջնում է հրացանը, գնում է իր զօրի ետեւից, որին պատահամբ տեսնելով դիւղի փողոցում, պարպում է հրացանը եւ վերաւորում է նրան. բայց չէ կարողանում սպանել: Պատահամբ ակնհայտ վկայ է լինում այդ բանին Բիւզեան գիւղից՝ Ծահ-Քէրամ-Քարա-օղլին, որը քննիչին հանգամանօրէն յայտնում է գործի եղելութեան մասին: Մուսան ի հարկէ ենթարկվում է պատասխանատուութեան: Գործը, սակայն, դրանով էլ չէ վերջանում, ընդհակառակը թշնամութիւնը աւելի է սաստկանում: Յունվարի 7-ին Փատալին եւ իր մի քանի աղաքականները գնում է Ծահ-Քէրամի տուն, բարձրանում են նրա կուտի վրա եւ սկսում են քարեր նետել այնտեղից: Ծահ-Քէրամը ու Ծահ-Քէրամը մտնում են դրանք, իմանալու համար թէ բանը ինչու է: Այդ քաղցին չորս հրացան են արձակում, բայց չէ դիպնում ոչ ոքին: Ծահ-Քէրամը մի քանի ժամից յետոյ գնում է իր տունը, որը մօտ է լինում, կարծիք չը տանելով, որ թշնամիները դու այնտեղ են, դրանք են մտել: Հէնց որ հասնում է իր տան դրան մօտ, հրացանների զնգահնարութեամբ սպանում են նրան:—Ահա թէ ինչպէս մի կնոջ՝ Նալ-խանումի պատճառով եղաւ մի սպանութիւն, սպանութեան փորձ եւ չորս յանցաւորներ, որոնք իրանց արժանաւոր պատիժը կը կրեն»:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՆ

ՊԵՏԵՐԱԶՄԻ ԾՈՐԶԸ

Ռուսաց «Торг. Телегр. Агентство» գործակալութեան հեռագրում են Լոնդոնից, յունվարի 24-ին. «Times»-ի թղթակիցը Տօկիոյից հաղորդում է, որ դրութիւնը այդտեղ անյուսալի է թւում: Թորքաւորութիւնը այդ լուրի մասին, լրագրերը ամենից առաջ հաւատարմացնում է յայտնում, որ զա բոլորովին համապատասխանում է իրականութեան, որովհետեւ այլ ես ոչ մի յոյս չը կայ, որ վեճը խաղաղութեամբ լուծվի: Ոչ մի կասկած չը կայ, որ Մեծ Բրիտանիան իր համակրութիւններով Եւրօպայի կողմն է. նա ցանկանում է, որ Եւրօպայի հասնի այն բանին, որին ձգտում է. բրիտանական համակրութիւնները չեն թողնի Եւրօպային եւ կարբի զէպընում»:

«New-York Herald» լրագրի Մէլուի թերթակիցը հաղորդում է, որ Մէլուում արամաւորութիւնը հանգարտ է, բայց երկրի տեղական ազգաբնակչութիւնը յուզվում է: Կօրէնական կայսրը եւ նրա կառավարութիւնը ամեն ջանք գործ են դնում, որպէս զի կարողանան ստանալ մեծ պետութիւններից Կօրէյի չէզոքութեան ճանաչումը: Կառավարութիւնը յոյս ունի, որ մեծ պետութիւնները այդ յայտարարութիւնը նկատողութեան կառնեն եւ կերպաւարեն նրան մշտական անկախութիւնը այնպիսի պայմաններով, ինչպէս Բելգիայի եւ Շվեյցարիայի անկախութիւնը: Այդ նպատակով Կօրէյի նոր զեապան Պէկինում աշխատում է մի օրինակելի ցուցակ:

տում է մի նոր դաշնագիր կնքել Չինաստանի հետ: Մի եւ նոյն ժամանակ լուր է պատում, որ կայսրը խնդրում է Ռուսաստանից 20,000 զօրք ուղարկել Մէլու կայսերական պալատի պահպանութեան համար:

«Գորտ-Արաիւրից» հաղորդում են, որ Ռուսաց պիւնտրական գործակալի հետագիւրը Տօկիոյից եւապոնական զօրքի զէպի կանչվելու մասին անագին տպաւորութիւն գործեց: Շատ ուստի տիկիններ գրվում են դրութեան բոյրեր:

Լոնդոնի «W. Daily Presse» լրագրերը հաղորդում են, որ Եւրօպայի առևտրական նաւատորմը յոյս ունէր, պատերազմի զէպընում, անգլիական դրօշակի ներքոյ ազատ շրջագայել, բայց այժմ բրիտանական կառավարութիւնը չքաղցրեց այդ յոյսը: Նա յայտնեց բոլոր խոշոր եւ հապօնացիներին պատկանող նաւատէրերին, որ անգլիական դրօշակ կարող են կրել միայն այն նաւերը, որոնց տէրերը կը լինեն կամ կը դառնան անգլիականացուի:

«Новое Время» լրագրի խմբագիր Սուվօրինը, խօսելով Ռուսաստանի մասին, ի միջի այլոց ասում է հետեւալը. «Մեզ, ուսանելիս չեն ճանաչում այնպէս, ինչպէս պէտք է. մենք ինքներս էլ մեզ լաւ չենք ճանաչում: Բայց մենք կը հանդիպենք եւապոնացիներին ոչ այնպէս, ինչպէս 1877-ին: Այդ օրից շատ ջուր է հոսել, շատ փորձառութիւն, գիտութիւն, զգուշաւորութիւն, կանխատեսութիւն ենք ձեռք բերել: Մենք կը նուաճենք ազապան. մենք կը լինենք պահապան եւրօպական քաղաքակրթութեան: Ո՞վ գիտէ, ինչ կը լինի, ինչ կայ մեր առջև. բայց կը լինի մի անաւոր եւ մեծ բան: Ռուս հոգին կենդանի է. նա պահպանել է քաղաքացիութեան ծառաւ եւ գիտէ թափ առ իրան եւ բերքը զին...»:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՐԵՎԻԼ-ԲՈՒՄ

Ե Ա Պ Օ Ն Ի Ա

(պարունակութիւն)

Եւրօպական Ռուսաստանից 60-ական թուականներին օտար զեապանները դաշնագիրներ կնքեցին Տայկուին՝ Երգօի կառավարութեան զիւաւորի հետ: Եւրօպայիներն այն ժամանակ կարծում էին, որ Եւրօպայիցում երկու թագաւոր կայ—մէկը հոգեւորական, որը կոչվում էր Միկալօ կամ Տէնիս, իսկ միւսն աշխարհական, որ կոչվում էր Տայկուին եւ որը վարում էր բացառապէս քաղաքական գործերը: Բայց զա մի հիմնական սխալ էր, որ առաջնում էր եւրօպայիների անձանցութիւնը: Նից Եւրօպական ներքին կազմակերպութեան հետ: Դեռ այն ժամանակ էլ երկրի միակ պաշտօնական պետ էր Միկալօ կամ կայսրը:

Եւրօպական աւանդութիւններին նայելով՝ Միկալօն իշխանութեան հիմքը դրել է Տիմու-Տէնիս անունով մի իշխան Քիւրաուից զեռ 660 տարի առաջ: Բայց այդ ժամանակներում (անցեալ դարի կէսերում) Միկալօն միմիայն անուանական դուռն էր Դայիթիսներին կամ երկրի արխիսկիստ դասակարգի եւ ոչ իսկական միահեծան պետ եւ հրամանատար ամբողջ կայսրութեան: Նրա աթոռանիսան էր Կիօտօ քաղաքը, որը կոչվում էր եւ «Միկալօ», այսինքն՝ մայրաքաղաք:

Այնուամենայնից կամ դայիթիսներից ամենապարզին էր Շօգուին տունը, որի զիւաւորին եւրօպայիները սխալում «տայկուին» (միապետ) էին կոչում: XII դարից սկսած շօգուինների անագին իրաւունքները դարձան ժառանգական. նրանք իրանց ձեռքն առան երկրի իսկական իշխանութիւնը եւ Միկալօին թողնելով տիպոցը, առանց որ եւ իրական ոյժի: Դրանք յիշեցնում էին Փրանսիական Միքո-վիսեան հաղաւորութեան թագաւորների պալատում անագին դեր կատարող եւ թագաւորին իրանց ձեռքում խաղաղիք դարձնող պալատական մէրերը, որոնք վերջապէս եւ իսկեցին Միքոլիսիսներից նոյն իսկ թագը: Շօգուինները իրանց աթոռը հաստատեցին Երգօ քաղաքում:

Դայիթիսները երկրի խոշոր ազնուական դասակարգն էին կազմում: Ամեն մի դայիթիս ունէր անագին ու հարուստ հողային կալուածներ, իր սեփական բանակը, իր փոքրիկ նաւատորմը, իր սեփական ամուր ամբոցները: Այդ մեծ ֆէոդալի կամ ազնուականի ձեռքը տակ գտնվում էին անագին թւով մանր, աղքատ ազնուականներ կամ ապուսակաւորութեան՝ գօրծախից քաղ էին տալիս երկ-երկուսերը: Այդ մանր ազնուականները քաղ, կարծաւ ու վայրենի էին. նրանք առում էին բոլոր օ-

տարականգնեցին և անխնայ կոտորում նրանց հնարավոր եղած դէպքում: Այդ դասակարգի մէջ յաճախ պատահում էին ինքնապահու- թիւններ, և բոլորն էլ մի և նոյն ձեռքով էին վերջ տալիս իրանց կեանքին. սրով պատուում էին իրանց փորերը և դուրս թափում փորո- տիւրը:

Փաղաքական այսպիսի ներքին ֆէօդալական երկպառակութիւններին ու կռիւներին միա- ցել էր Եւրոպայում և կրօնական պատակ- տումը: Այդտեղ կային երկու կրօններ—քրի- քոսը, որը տեղացիներին հին կրօնն էր և որի գլուխն էր համարվում Միկայիլ, և բողոքիզմը, որը մտել էր Եւրոպայի Զինատանից Կորնելի վերջում և որը ձեռք էր բերել բազմաթիւ եր- կրագրուներ. դրանց մէջ էր և Եօգուանը:

Ժողովուրդը ստրուկ էր կամ աւելի ճիշդ՝ լիակատար ճորտ: Նրա տառապանքն անկա- րագրելի էր. երկրի օրէնքներն անկատար, պակասաւոր, անարդար էին: Պատիժները չա- փազանց դժուար կամ զրաւարտ էին. մահի դատաւարականները գլուխը սրով կտրել էին տալիս ամբողջ առաջ, երբեմն խեղդում, խաչ հանում, տէգերով ծակոտում կամ եռացող ջրի մէջ խաշում:

Այսպէս ուրեմն՝ եւրոպական հասարակական կազմը մինչև 1868 թիւը շատ նման էր Եւրո- պայի միջնադարեան աւանդական ֆէօդա- րական կարգերին: Ժողովուրդը ճորտութեան մէջ դեգերվում էր. նրա աշխատանքի արդիւն- քը խլում էին նախ՝ մանր աղնուականները կամ ստամբանները, որոնք վաստակաւ իշխանու- թիւններ էին խոշոր ազնուականութեան կամ ժայթիւններին (մեծ ֆէօդալներին) ձեռքի տակ: Ժողովուրդը զրկված էր հողային սեփականու- թիւնից: Հողը պատկանում էր գլխաւորաբար դայմիոսներին և շատ քիչ մասն էլ սամուրա- ններին. իսկ ժողովուրդը պէտք է մշակէր այն ազնուականի հողը, որի վրա ապրում էր:

Այս էր հին վիճակը—մինչև 1866 թիւ յի- ղափոխութիւնը, որը համարվում էր Եւրոպայի վերածնունդի դարապոյտը:

1868-ի յեղափոխութիւնը. Հասարակական հին կազմը երկարվեց արմատական փոփո- խութեան 1868-ին: 1867-ին երեքսայ Մուս- մար անհրաժեշտ անուիւր ընտանեկութիւնը: Տօկի0: («Վոլֆի. գործ.»): Ռուս առևտրա- կան նաւերի ընդմեջ վերաբերմամբ Կայսե- կական ուկրաինայի ազատում են գրաւումից այն բոլոր նաւերը, որոնք կը հեռանան Եւրո- ֆոսկան նաւահանգիստներէր մինչև փետրվարի 3-ը, նոյնպէս և այն նաւերը, որոնք մինչև փետր- վարի 3-ը դուրս են եկել ուղիղ ճանապարհով և ուղևորվել են դէպի Եւրոպական ջրերը ոչ- եւրոպական նաւահանգիստներէր և բռնուրը գատարկելուց յետոյ կը հեռանան Եւրոպայից: հետեւելով նրանց ցոյց տաւ ճանապարհով: Այդ ուկրաին տարածվում է միայն այն նաւերի վրա, որոնք չեն տանում ներմուծման համար արգելված ապրանքներ կամ գինւորական կօ- տրւանքը:

ՄԱՌԻՐԻ: Պատգամաւորների ժողովում ար- տաքին գործերն միմիայն յայտնեց ռուս- եւրոպական պատերազմի մասին: Սպանիան խիստ չէզոքութիւն կը պահպանէ: ՇԱՆԻԶԱՅ: («Րէյտ. գործ.»): Այստեղ գտն- վող «Մանիլա» մարտանաւը բարձրացրեց պա- տերազմական դրօշակ և սև պատերազմական դրօշով ներկեց նաւը: Նաւը պատրաստ է ան- միջապէս ծովը դուրս գալու համար: ԷՊԵՆԶԱՆԵ: Թագաւորը միտեց, որ Գա- նիան խիստ չէզոքութիւն կը պահպանէ ռուս- եւրոպական ընդհարման վերաբերմամբ:

ՊԵՏԵՐԲՈՐԳ: Սեկստուալից, Իրբիտից, Տիւմենից, Սարատովից, Նիժնիից, Արխան- գելսկից, Օրեսկից, Բալթիկից և Իվանովո- վոյնսկից հաղորդում են, որ այդ քաղաք- ների տաճարներում կատարվել են մաղթանք- ներ և ազգաբնակչութիւնը ջերմ աղօթքներ է արել Թագաւորի համար և մեր զօրքերին յաղ- թութիւն պարգեւելու մասին: ՊԱՐԻԶ: «Հաւաստի գործ.» հեռագիրը Պե- տերբուրգից անհիմն է համարում անգլիական լրագրի այն տեղեկութիւնը, որ Ռուսաստանը բանակցութիւններ է վարում Ֆրանսիական, Բելգիական և Կաթոլիկական բանակներին հետ մէկ միլիարդի չափ փոխառութիւն անելու մասին: Պետերբուրգում յայտարարում են, որ ռուսաց կառավարութեան տրամադրութեան տակ գտնվող միջոցները ազատում են նրան որ և է կրէդիտին գրծելու անհրաժեշտութիւ- նից:

ՀԱՌՕՄ: Եւրոպական 6 պատերազմական նաւեր և 5 ականանաւեր, ուղևեցելով փոխա- ղրող նաւերին դէմանալով ժամանեցին Չե- մուլպո:

Հիւ էին, տեանելով Եօգուանայի եւրոպական և ամերիկական գաղութների նկայական ա- ռաջադիմութիւնները: Գործնական այդ փայ- լուն օրինակն ազգեց նրանց վրա և նրանք դարձան նորաձեւութեան, բեֆօրմների, եւրո- պական լուսաւորութեան ու առաջադիմու- թեան կուսակիցներ: Երկիրը մտաւ զարգա- ցումի և պրոգրէսի ուղին: Բայց նախ քան այդ՝ պէտք էր փոխել հին կազմը:

(Կը շարունակվի)

«ՄՇԱԿ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

ՌՈՒՍՏՅ ԳՈՐԾԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԻՑ

29 յունիսրի

ՄԻՆՍԿ: Փաղաքում բզաքաւը դադարեց, բայց գաւառում առաջվան պէս տանում է զոհեր:

ՐԻԳԱ: Արեւելեան դէպքերը հայրենասիրա- կան զգացմունքներ յարուցին ռուս, գերմանա- կան թատրոններում. հասարակութեան պա- հանջով կատարվեց հիմնը: Այսօր մայր եկե- ղեցում մաղթանք կատարվեց յաղթութիւն պարգեւելու մասին:

ԻՐԿՈՒՏՏԱ: Այսօր տղաված է Բարձրագոյն Մանիֆէստ: Վաղը տեղի կունենայ մաղթանք: Երէկ յայտարարված է Պրիմորեան շրջանի զօրքերի մօրելիկացիներ: Միեկըներին գնելը Իրկուտսկում սաստիկ բարձրանում են:

ԵՍԻՍՏԱՎԷ: Փաղաքային դուռնից որոշեց արկանել առ սոս Նորին Մեծութեան հաւա- տարիւմ հպատակութեան զգացմունքների ար- տայայտութիւնը, սարքել Հեռու Արեւելի ու- ղարկիւղ ֆանադորեան գրէնադէրեան գնդի վաշտի հանդիսաւոր ուղիքը և մատուցանել Եւրոպական Վասիլի և Կոնստանտին հրաշա- քործների պատկերը և ընծաները քաղաքից:

ՊՐՏԱՄԻԴ: (Րէյտ. գործ.) Ռուսաց եկած ականանաւերը և «Մօլդաւի» ու «Րօստի» եր- կու շոգնաւերը այնքան անուիւր պաշար ու- նեն, որ կարող են գնալ միայն մերձաւորա- ղոյն նաւահանգիստը: Այսուհետեւ պատերազ- մող պետութիւնների նաւերի հրամանատար- ները երդումով կը յայտենին նաւի ածխային տրիւմօի ծաւալը և վերոյիշեալ նպատակի հա- մար անհրաժեշտ անուիւր ընտանեկութիւնը:

ՏՕԿԻՐ: («Վոլֆի. գործ.»): Ռուս առևտրա- կան նաւերի ընդմեջ վերաբերմամբ Կայսե- կական ուկրաինայի ազատում են գրաւումից այն բոլոր նաւերը, որոնք կը հեռանան Եւրո- ֆոսկան նաւահանգիստներէր մինչև փետրվարի 3-ը, նոյնպէս և այն նաւերը, որոնք մինչև փետր- վարի 3-ը դուրս են եկել ուղիղ ճանապարհով և ուղևորվել են դէպի Եւրոպական ջրերը ոչ- եւրոպական նաւահանգիստներէր և բռնուրը գատարկելուց յետոյ կը հեռանան Եւրոպայից: հետեւելով նրանց ցոյց տաւ ճանապարհով: Այդ ուկրաին տարածվում է միայն այն նաւերի վրա, որոնք չեն տանում ներմուծման համար արգելված ապրանքներ կամ գինւորական կօ- տրւանքը:

ՄԱՌԻՐԻ: Պատգամաւորների ժողովում ար- տաքին գործերն միմիայն յայտնեց ռուս- եւրոպական պատերազմի մասին: Սպանիան խիստ չէզոքութիւն կը պահպանէ:

ՇԱՆԻԶԱՅ: («Րէյտ. գործ.»): Այստեղ գտն- վող «Մանիլա» մարտանաւը բարձրացրեց պա- տերազմական դրօշակ և սև պատերազմական դրօշով ներկեց նաւը: Նաւը պատրաստ է ան- միջապէս ծովը դուրս գալու համար:

ԷՊԵՆԶԱՆԵ: Թագաւորը միտեց, որ Գա- նիան խիստ չէզոքութիւն կը պահպանէ ռուս- եւրոպական ընդհարման վերաբերմամբ: ՊԵՏԵՐԲՈՐԳ: Սեկստուալից, Իրբիտից, Տիւմենից, Սարատովից, Նիժնիից, Արխան- գելսկից, Օրեսկից, Բալթիկից և Իվանովո- վոյնսկից հաղորդում են, որ այդ քաղաք- ների տաճարներում կատարվել են մաղթանք- ներ և ազգաբնակչութիւնը ջերմ աղօթքներ է արել Թագաւորի համար և մեր զօրքերին յաղ- թութիւն պարգեւելու մասին:

ՊԱՐԻԶ: «Հաւաստի գործ.» հեռագիրը Պե- տերբուրգից անհիմն է համարում անգլիական լրագրի այն տեղեկութիւնը, որ Ռուսաստանը բանակցութիւններ է վարում Ֆրանսիական, Բելգիական և Կաթոլիկական բանակներին հետ մէկ միլիարդի չափ փոխառութիւն անելու մասին: Պետերբուրգում յայտարարում են, որ ռուսաց կառավարութեան տրամադրութեան տակ գտնվող միջոցները ազատում են նրան որ և է կրէդիտին գրծելու անհրաժեշտութիւ- նից:

ՀԱՌՕՄ: Եւրոպական 6 պատերազմական նաւեր և 5 ականանաւեր, ուղևեցելով փոխա- ղրող նաւերին դէմանալով ժամանեցին Չե- մուլպո:

ՍՕՖԻԱ: (Սեփական թղթակցից): Այստեղ զայրոյթ են յարուցանում Կ. Պօլսից տարած- ված այն տեղեկութիւնները, որոնցով միգա- ղրում են Բօլզարիային, թէ նա ցոյցեր է ա- ռաջացնում և խրախուսում է յեղափոխական կոմիտէների աշխարհ գործունէութիւնը:

ՊՐՏԱՄԻԴ: («Րէյտ. գործ.»): Վաղի- փոստիկից ստացված հեռագիրների համաձայն, այնտեղ նաւահանգիստում սառուցի մէջ ջրանցք կարեցին, որպէս զի հնարաւորութիւն տան «Րիւրիկ», Գրոմօբոյ, «Րօստի», «Բօլզա- տիւր» և «Լէնի» փոխադրական նաւերից բաղ- կացած նաւատորմին միանալ պօրտ-արտու- թեան նաւատորմի հետ: Նաւերը իրանց հետ բաւականաչափ պաշար են վերցնում, որպէս զի Պօրտ-Արտուր գնան շրջանային ճանա- պարհով:

ԼՕՆԻՕՆ: Բէյտէի գործակալութիւնը իմա- ցել է, որ Եւրոպեան չէ ստացել ոչ մի յայ- տարարութիւն Զինատանի չէզոքացման ե- րաշխաւորութեան մասին, որ պէտք է առա- ջարկված լինի Միացեալ-Նահանգների ար- տաքին գործերի միմիայն կողմից: Եւրոպ- նիան շատ ցանկանում է, որ Զինատանի չէ- ղոքացումը ապահովի: Այդ չէզոքութիւնը դժուար կը լինի գործարկել Մանիլայից վերաբերմամբ:

ՏՕԿԻՐ: (Րէյտէր). Այստեղ փողոցներում տեղի չեն ունենում ամբոխի ժողովներ. չեն նկատվում ոչ ուկրուսթիւն, ոչ ցոյցեր: Ժո- ղովուրդը ցոյց է տալիս անտարբերութիւն, որ զարմացնում է օտարականներին: Եւրո- ֆոսկաները կիրակի գրաւեցին Մօզանկոյ, մտադրելով ամբաջել նրան և դարձնել ի- րանց ծովային—գինւորական բազիս: Եւրո- ֆոսկան գործախուժը հասաւ Սէուր:

ՏԵՄԵՅՁԻՆ: (Րէյտէր). Փրանսիական զօրա- խումբը գնում է Սէուր, Ֆրանսիական դեսպա- նատան պահպանութեան համար, ուր, լրբերն նայելով, փախել է Կօրէյի կայսրը:

ՍԵՆԻՆ: Երեքշաբթի Չեմուլպօ հասան 9 եւրոպական նաւեր 2500 զինուորական:

ԻՐԿՈՒՏՏԱ: Նահանգապետը բացատրում է ժողովրդին թէ հիմը չը կայ բարձրացնել զը- ները և նախազգուշացնում է գնելու տեղացի- նոյններին, որ ծանր պատասխանատուութեան կենթարկվին: Դուռնից միջնորդում է թոյլա- տրել անդաւար բերել կենսական մթերք ամին օր 20 վազօններով:

ՄՕՍԿՎԱ: Մէլանների հասարակութեան ժո- ղովը յատկացրեց պատերազմական կարիքնե- րի համար 25,000 ռուբլի և որոշեց պատրաս- տել սպիտակեղէն 40 մանճակալի համար: Սա- պարիւնների ընտանիքը նուրբեց քաղաքային հիւանդանոցի կազմութեան համար 10,000 ռ: ՏՈՒՂԱ: Այսօր ժողովրդի խումբ բազմու- թեան ներկայութեամբ կարգացրեց Բարձրա- ղոյն Մանիֆէստը: Կատարվեց մաղթանք: Փաղաքային դուռնից արտայայտել ա- մենահպատակօրէն ուղերձով իրան ուկրուղ զգացմունքը, յատկացրեց 50,000 ռ. պատե- րազմի կարիքներին համար և բացեց հանգա- նակութիւն, որ տուեց մի քանի հազար:

ԲՕՍՏՕՎ-ԴՕՆԻ: Բօստօլի գլխաւոր արհես- տանոցների բանուրները և վարպետները, շարժված ամենահպատակային անձուկրու- թեամբ Թագաւոր Կայսրին, հաւաքվելով բան- ւորներին չինութեան մէջ, վերադարձրեցին ջերմ աղօթք՝ մեր զօրքին յաղթութիւն ուղարկելու համար: Մի քանի անգամ երգեցին հիմնը:

ՀԱՌՕՄ: Ծովային միմիայնութիւնը ստացաւ Հեռուոր-Արեւելի իտալական էսկադրայի հրա- մանատարից հեռագիր, թէ եւրոպական հիւ- պատոսները, որոնք գտնվում են Չեմուլպօյում, թողեցին քաղաքը և մեկնեցին Ֆրանսիական պօստային շոգնաւով:

ՏՎԷՐ: Դուռնից որոշեց յատկացնել 5000 ռ. Կարմիր Քաշին և կազմել 20,000 ռ. դրամա- գլուխ—որպէս զի նպատաւ արվի Տվերի նա- հանգի բնիկ ապստամբների և վերաւորված- ների ընտանիքներին:

ՏՈՒՂԱ: Մի կրէյսէր և երեք ականակիր նաւեր հրաման ստացան պատրաստ լինել գնալու գէպի արեւելեան Ասիան: ՍԵՆԻՆ: Այստեղի եւրոպական իշխանու- թիւնները նախազգուշացնում են միջոցներ ձեռք առան եւրոպական զօրքի գալու ժամանակ: ՀԱՌՕՄ: Հրատարակված է յայտարարութիւն Իտալիայի չէզոքութեան համար:

ԼՕՆԻՕՆ: Թագաւորը ստորագրեց յայտարար- ւութիւն Անգլիայի չէզոքութեան մասին ռուս- եւրոպական պտտերազմի ժամանակ:

30 յունիսրի

ՊԵՏԵՐԲՈՐԳ: Գլխաւոր ծովային շտաբը հաղորդում է, որ գլխաւոր ծովային շտաբում ստացված տեղեկութիւնների համաձայն Պօրտ- Արտուրի ճակատամարտում եւրոպական վեց

նաւեր ստացան անշնան փնտնել: Սպանված են 50 մարդ, վերաւորված 150: Հեռուոր-Ա- րեւելի փոխարքայ Ալէքսէիվին Բարձրագոյն հրամայված է յատկացնել իրաւունք գլխաւոր հրամանատարի բոլոր զինուորական—ցամա- քային և ծովային ոյժերի Հեռուոր-Արեւելում:

ՊԵՏԵՐԲՈՐԳ: Յունիսրի 29-ին Նորին Կայ- սերական Մեծութեան ուղղած ամենահպատակօ- րէն հեռագիրը Հեռ. Արեւելի փոխարքայից. «Ա- մենահպատակօրէն զեկուցանում եմ Ձերդ Մե- ծութեան, որ «Ցեսարիկ» և «Պալլադին» 27-ին տարվեցին ներսի նաւահանգիստը. «Րեուլի- զանը» ժամանակաւորապէս կարկատում է իր պատուածը: Զրահաւորների կարգի բերելը բարդ աշխատանք է ներկայացնում. դժուար է որոշել պատրաստելու ժամանակաւոր զորք: «Պալլադին» և «Նովիկը» հերթով կը տարվին նաւաշինարանը. ենթադրում եմ, որ կարգի բերվելը կը տեի երկու շաբաթ: Յունիսրի 27-ի կուրն մասնակցող և ֆրասված էսկադ- րայի մնացեալ նաւերը յունիսրի 28-ին մասն ներսի նաւահանգիստը ամուլն վերցնելու և կարգի բերվելու համար, որը կը տեի երեք օր. կուրն մէջ թէթի վերաւորվածներից փոխ- գնդապետ Զարիսկիովսկի և «Մալաբայի» վրա գտնվող ու կուրն չը մասնակցող միջման Պետրով 2-ը ապաքինվում են: Մանրագէս վի- րաւորված զինուորներից 4-ը մեռան. մնացած- ները, որոնց են այցելեցին, առողջանալու յոյս են տալիս: Վերաւորվածների ամենամեծ թիւը պատկանում է «Պալլադ» կրէյսերին և պատ- ճաւը եղել է դաղերից թունաւորվելու տկանի պայթումի պատճառով, որովհետեւ լցված է և- ղի մեկնիւտով: Բոլոր վերաւորվածներին ցոյց է տրված հոգատար բժշկական խնամք:

Երէկ, յունիսրի 28-ին, շարունակվեցին կրէյսերների հետախուզութիւնները և թշուա- մու նաւերը չը նկատվեցին, ինչպէս և վերջը ականակիր նաւերի և մակույկների խիստ հրա- կոչութեան ժամանակ տեղի չունեցաւ ոչ մի դէպք և հանդիպում թշուամու հետ:—Գլխա- ւոր շտաբից հաղորդվում է, որ մեր զինուո- րական գործակալը Պեկինում գնեալով մայիօր Դեպիսո հեռագրում է, թէ Վաղիկօստիկ Նակատակու մէջ ծովային հեռագրաւորը (կա- րել) կարված է, ինչպէս և Սէուր—Հէյսան և Սէուր—Մօզանկոյի հեռագրաւորը: Փաղաքի մէջ տարածված լուրերի պատճառով, որոնք հիմն- ված են օտար հեռագրական գործակալների և լրագիրների կատակածիւր տեղեկութիւնների վրա, թէ իբր Զեմուլպօյում ծովային ճակատա- մար է եղել, թէ եւրոպացիները իշել են կօրէյական ափը, թէ մանջուրական երկա- թուգու վրա դէպքեր են տեղի ունեցել, սրա- նով յայտնվում է ի դիտութիւն ընդհանուրի, որ մինչև այսօր Պետերբուրգում չէ ստաց- ված ոչ մի հաստատ տեղեկութիւն այդ լու- րերը ապացուցանող:

ՊԵՏԵՐԲՈՐԳ: Նորին Կայսերական Մեծու- թեան, Թագուհի Կայսրուհի Մարիա Ֆէօդօ- օֆնայի Բարձրագոյն հրովարտակը տրված Ռուսաց Կարմիր Քաշի ընկերութեան գլխա- ւոր վարչութեան. «Զը նայելով իր անասման խաղաղասիրութեան, չը նայելով այն բոլոր միջոցներին, որ Ռուսաց կառավարութիւնը ձեռք առաւ Միապետի վեհանքն նախաձեռ- նութեամբ, որպէս զի պահպանէ խաղաղու- թիւնը, Ռուսաստանը ստիպված եղաւ պատե- րազմել. և առաջին հարուածը տուեց թշուամին մինչև իսկ առանց պատերազմ յայտարարե- լու: Խնամարշիւով Աստուածային նախախա- մութեան անքննելի ճանապարհները առաջ՝ Ռուսաստանը իբրեւ մի մարդ կը տայ իր բո- ւր կենսական ոյժերը և միջոցները Ցարի ծառայութեան և հայրենիքի պաշտպանութեան համար: Իմ հովանաւորութեան տակ գտնվող Կարմիր Քաշի Ռուսաց ընկերութեան վիճակ- վում է հոգալ թէթեանցի վերաւորվածների տանջանքները և այդ սուր պարտականու- թիւնը եւ գնում եմ Կարմիր Քաշի Ռուսաց ընկերութեան գլխաւոր վարչութեան և բոլոր նրա հաստատութիւններին վրա: Պատերազմի գոհերին կամաւորապէս օգնելու մեծ զաղա- փալը նրանց կողմից, որոնք զրկվում են պա- տերազմի հայրենիքի համար՝ միշտ կենդանի արձագանք է գտել ռուսաց արտերում: Աղօթք- ների, խոհերի և ցանկութիւնների անընդմի- միութեան մէջ իմ Միւրեցեալ Հարսի Կայս- րուհի Ալէքսանդրա Ֆէօդօրօֆնայի հետ, որ բաժանում է ինձ հետ սիրազեղ սրտով ինձ ողորդող զգացմունքները, կողմով ռուս մարդ- կանց դէպի մարտախիւրութեան սիրագործու- թիւնը, եւ հաստատ հաւատացած եմ, որ ամ- բողջ Ռուսաստանը զգայուն կերպով արձա- գանք կը տայ իմ ներկայ կոչին յանուն քրիս- տոնական օգնութեան և Կարմիր Քաշի դրօ- շակների ներքոյ կը տանէ իր ոյժերը և մի-

Типографія «ГЕРМЕСЬ» С. Назарьянцъ, Мих. пр. № 81.